

Podstatné zmeny v klasifikácii a oceňovaní finančných nástrojov

doc. Ing. Božena Petrjánošová, CSc.

Pre finančné inštitúcie, v ktorých dominujú banky a poisťovne, je prístup k finančným nástrojom, k ich klasifikácii a oceňovaniu (najmä na strane aktív) jedným z rozhodujúcich faktorov reálnosti informácií o ich ekonomike, o výsledku hospodárenia, ale aj o podstupovanom riziku a stabilite. Rozvoj finančného trhu a narastajúce objemy cenných papierov a derivátov túto potrebu ešte podčiarkujú. Preto koncom minulého storočia vznikla myšlienka oceňovať všetky finančné nástroje reálnou hodnotou, ktorá by odrážala nielen ich objektívnu hodnotu, ale aj mieru podstupovaného rizika. Po dlhých diskusiách a enormnom úsilí bol vytvorený ucelený systém klasifikácie a oceňovania finančných nástrojov, ktorý v súčasnom období prechádza podstatnými zmenami. Cieľom tohto príspevku je oboznámiť čitateľa s týmito systémami, pričom vychádzame z pôvodného, ešte stále platného systému ich klasifikácie a oceňovania. V závere sa pokúsime poukázať na dosah týchto zmien na ekonomiku účtovných jednotiek, na možné problémy a úskalia spojené s prechodom na nový systém.

1. DÔVODY VYTVORENIA IAS 32 A IAS 39, ICH PODSTATA A CHARAKTER

Od sedemdesiatych rokov minulého storočia postupne narastala nestabilita a riziko trhových výkyvov. Táto situácia vyústila do potreby vytvorenia systémov regulácie a riadenia rizík, s čím zase súvisela požiadavka stanovenia pravdivej, čiže objektívnej reálnej hodnoty majetku a záväzkov účtovných jednotiek, najmä finančných inštitúcií.

V roku 1988 bol vytvorený prvý medzinárodný dokument pre sledovanie finančných rizík, známy ako Bazilej I, ktorý požadoval meranie výlučne úverového rizika banky, čo sa následne ukázalo ako nepostačujúce. Preto bol v roku 1996 vypracovaný doplnok o zahrnutí trhových rizík a neskôr nový dokument Bazilej II, ktorý nielenže stanovil požiadavku kvantifikácie operačného rizika, ale aj požiadavku na zdokonalenie v oblasti už predtým sledovaných rizík. Ďalším vývojovým stupňom je dokument Bazilej III, ktorý skvalitňuje predchádzajúce požiadavky, pričom reaguje na zvýšenú mieru podstupovaných rizík vyvolaných posledným vývojom [5].

Uvedené dokumenty, ktoré sa stali základom bankovej regulácie a dohľadu, nastolili požiadavku zmien v účtovnej evidencii a ukázali okrem iného na potrebu vykazovania v reálnej hodnote. Preto v rámci tvorby medzinárodných účtovných štandardov (IAS) vznikla myšlienka vytvoriť pravidlá na čo najobjektívnejšie zachytenie finančných nástrojov, ktoré majú kľúčový význam pre účtovníctvo finančných inštitúcií. Pôvodným zámerom bolo vytvorenie jediného štandardu pre finančné nástroje. Práce sa začali v roku 1989 a po viac ako piatich rokoch neschopnosti prijať konečné riešenie sa v roku 1995 (s účinnosťou od 1. 1. 1996) rozhodlo o prijatí štandardu IAS 32 Finančné nástroje: zverejňovanie a prezentácia. Tento štandard požadoval zverejňovanie reálnych hodnôt každej skupiny finančných aktív a finančných

záväzkov v účtovnej závierke, a to bez ohľadu na spôsob ich ocenenia v súvahe.

Práce pokračovali a v decembri 1998 bol prijatý medzinárodný účtovný štandard IAS 39 Finančné nástroje: vykazovanie a oceňovanie (s účinnosťou od 1. 1. 2001), ktorý riešil zachytenie, klasifikáciu a oceňovanie finančných nástrojov v priebehu účtovného obdobia [4, str. 59 – 60]. Hoci IAS 39 predstavoval výrazný pokrok v celosvetovom zjednotení účtovného zachytenia finančných nástrojov, jeho tvorcovia ho považovali za akési provizórium s perspektívou ďalšieho dopracovania a zdokonalenia.

Prijatie IAS 39 bolo progresívnym prvkom, prvýkrát sa zakotvila povinnosť oceňovania finančných nástrojov v reálnej hodnote, pričom dôraz sa kládol na zachytenie rizík v účtovníctve v súlade s požiadavkami regulácie a dohľadu. Do textu IAS 39 boli prevzaté prvky amerického účtovníctva (US GAAP), konkrétne z FAS 107, FAS 115, FAS 133, FAS 138 a FAS 140 [4, str. 60-61].

Predmetom IAS 32 a IAS 39 boli finančné nástroje ako celok, podstatná časť sa venovala cenným papierom, odúčtovaniu finančných aktív a likvidácii záväzkov vrátane sekuritizácie a repo obchodov. Značným prínosom bolo stanovenie povinnosti zachytiť deriváty v súvahe, ich rozdelenie podľa účelu použitia na špekulatívne (na obchodovanie) a zabezpečovacie, pričom bolo dôsledne rozpracované najmä účtovníctvo zabezpečovacích derivátov. Prínosom boli aj pravidlá na kvantifikáciu znehodnotenia finančných aktív (v našej terminológii na tvorbu opravných položiek).

Podstatným nedostatkom IAS 39 bolo vytvorenie dvojkolajného systému zachytenia a oceňovania finančných nástrojov. Pre časť z nich sa stanovila povinnosť oceňovania v reálnej hodnote, ostatné sa oceňujú v umorovanej hodnote. IAS 39 bol často kritizovaný ako zložitý a príliš detailný, bol to však najmä dôsledok spojenia dvoch systémov do jedného celku. Pôvodným zámerom

bolo následné dopracovanie štandardu do jedného systému oceňovania všetkých finančných nástrojov vo výkaze finančnej pozície (v súvahe) reálnou hodnotou, čo sa napokon ukázalo ako nereálne. Dodnes pretrvávajú pôvodná dvojkolajnosť, dokonca aj v novonastavenom systéme štandardom IFRS 9.

Prínosom IAS 32 a IAS 39 bolo presné vymedzenie základných pojmov týkajúcich sa účtovníctva finančných nástrojov. IAS 32 definoval pojem finančného nástroja, finančného aktíva, finančného záväzku, kapitálového nástroja a reálnej hodnoty, IAS 39 vymedzil pojem derivátu, štyroch kategórií finančných aktív a záväzkov, ako aj ďalšie pojmy.

2. KLASIFIKÁCIA FINANČNÝCH NÁSTROJOV PODĽA IAS 39

IAS 39, ktorý je stále ešte pre členské štáty EÚ plne v platnosti, člení finančné aktíva na štyri kategórie (portfóliá) [6, str. 43]:

- Finančné aktíva oceňované v reálnej hodnote cez výsledok hospodárenia (*Financial assets at fair value through profit or loss*)
- Finančné aktíva k dispozícii na predaj (*Available-for-sale financial assets*)
- Investície držané do splatnosti (*Held-to-maturity investments*)
- Úvery a pohľadávky (*Loans and receivables*)

Finančné záväzky člení na dve kategórie [6, str. 44]:

- Finančné záväzky oceňované v reálnej hodnote cez výsledok hospodárenia (*Financial liabilities at fair value through profit or loss*)
- Ostatné finančné záväzky (nie sú priamo definované)

Hoci IAS 39 prešiel od svojho vzniku viacerými zmenami, vzhľadom na jeho pôvodné nastavenie išlo spravidla o dielčie a nepodstatné zmeny. Za zmienku stojí zmena z roku 2003 s účinnosťou od 1. 1. 2005, keď bola kategória Finančné aktíva na obchodovanie a Finančné záväzky na obchodovanie (tieto názvy boli uvedené v pôvodnom znení štandardu) rozšírená o tie finančné nástroje, ktoré si sem účtovná jednotka mohla zaradiť dobrovoľne, čo spôsobilo napokon zmenu ich názvu.

Súčasný znenie uvedených kategórií je Finančné aktíva alebo Finančné záväzky oceňované v reálnej hodnote cez výsledok hospodárenia a obsahuje tieto dve zložky – celá časť rozdelenia do jednotlivých kategórií je spracovaná podľa [6, str. 44-59]:

- Finančné aktíva a záväzky na obchodovanie (tie prevládajú)
- Finančné aktíva a záväzky zaradené do tejto kategórie dobrovoľne (opcia na reálnu hodnotu)

Finančné nástroje držané na obchodovanie sa držia s cieľom dosahovania zisku z krátkodobých cien alebo marže dílra. Účtovná jednotka však môže označiť akékoľvek finančné aktívum alebo akýkoľvek finančný záväzok pri počiatocnom zachytení ako položku v reálnej hodnote cez výsledok hospodárenia (výnimkou sú investície do akciových nástrojov, pri ktorých nie je možné zistiť ich reálnu hodnotu) – vtedy hovoríme o tzv. opcii na reálnu hodnotu (*fair value measurement option*).

Voľba je však viazaná na splnenie podmienky, že sa tým dosiahne relevantnejšia informácia alebo ide o finančný nástroj s vloženým derivátom (pri splnení niektorých ďalších podmienok).

Finančné aktíva k dispozícii na predaj (realizovateľné finančné aktíva) sú tie, ktoré sa určili ako k dispozícii na predaj alebo ktoré nie sú zatriedené, t. j. nespĺňajú podmienky ostatných kategórií (kategórie Finančné aktíva a záväzky oceňované v reálnej hodnote cez výsledok hospodárenia, kategórie Investície držané do splatnosti alebo kategórie Úvery a pohľadávky).

Kategória Investície držané do splatnosti obsahuje nederivátové finančné aktíva s fixnými alebo určitými platbami a fixnou splatnosťou, pri ktorých má účtovná jednotka zámer a schopnosť držať ich do splatnosti, pričom nebola použitá opcia na reálnu hodnotu.

Kategória Úvery a pohľadávky obsahuje nederivátové finančné aktíva s fixnými alebo určitými platbami a fixnou splatnosťou, ktoré nie sú kótované na aktívnom trhu, pričom nebola použitá opcia na reálnu hodnotu.

Kategória Ostatné finančné záväzky obsahuje rôzne finančné záväzky, ktoré nie sú oceňované reálnou hodnotou cez výsledok hospodárenia.

3. OCEŇOVANIE FINANČNÝCH NÁSTROJOV PODĽA IAS 39

Finančné nástroje sa v súčasnosti, t. j. podľa IAS 39, oceňujú dvoma spôsobmi:

- reálnou hodnotou:
 - finančné aktíva a finančné záväzky preceňované na reálnu hodnotu cez výsledok hospodárenia (rozdiel z ocenenia sa vykazuje priamo do nákladov a výnosov bežného obdobia),
 - finančné aktíva k dispozícii na predaj (rozdiel z ocenenia sa vykazuje do vlastného kapitálu);
- umorovanou hodnotou:
 - investície držané do splatnosti,
 - úvery a pohľadávky,
 - ostatné finančné záväzky.

Od roku 2009 sa o oceňovacích rozdieloch vykazovaných do vlastného kapitálu hovorí, že sa vykazujú do ostatného komplexného výsledku. Je to v dôsledku zmeny výkazu ziskov a strát na výkaz ostatného komplexného výsledku, ktorý obsahuje aj tieto údaje.

Reálna hodnota je objektívna hodnota (*fair value*). Podrobný návod, ako ju stanoviť, dáva od 1. 1. 2013 štandard IFRS 13 Oceňovanie reálnou hodnotou. Reálnu hodnotu definuje ako cenu, za ktorú by bolo možné predat aktívum alebo previesť záväzok v rámci riadnej transakcie medzi účastníkmi trhu v deň stanovenia tejto hodnoty.

Umorovaná hodnota (*amortised cost*), niekedy sa používa aj pojem akumulovaná alebo zostatková hodnota, je suma, ktorou je finančné aktívum alebo finančný záväzok ocenený pri prvotnom vykázaní, mínus splátky istiny, plus alebo mínus kumulatívne umorovanie rozdielu medzi prvotnou účtovnou hodnotou a splatnou sumou, ktoré sa

realizuje metódou efektívnej úrokovej miery, mínus akékoľvek zníženie hodnoty.

Finančné nástroje sa do jednotlivých kategórií zaraďujú podľa vopred stanoveného zámeru ich obstarania, presun medzi nimi je sťažený. Najprísnejšie obmedzujúce pravidlá platia pre kategóriu Finančné aktíva a finančné záväzky preceňované na reálnu hodnotu cez výsledok hospodárenia. Z tejto kategórie nebol pôvodne možný žiadny presun do inej kategórie, ani v opačnom smere. Prísne pravidlá platia aj pre kategóriu Investície držané do splatnosti, nesmie sa z nej presunúť viac ako nevýznamná časť finančných aktív. Ak k tomu dôjde, nastupuje sankčné pravidlo (*tainting rule*), podľa ktorého účtovná jednotka následne musí previesť všetky finančné nástroje z tejto kategórie a do konca aktuálneho účtovného obdobia a počas dvoch nasledujúcich účtovných období nesmie tvoriť portfólio do splatnosti.

Z hľadiska ekonomiky účtovnej jednotky predstavuje najväčšie riziko kategória Finančné aktíva a finančné záväzky preceňované na reálnu hodnotu cez výsledok hospodárenia, pretože akýkoľvek trhový výkyv sa bezprostredne (v dôsledku ocenenia reálnou hodnotou) prenáša do výsledku jej hospodárenia. Menej rizikovou je kategória Finančné aktíva na predaj, rozdiely z precenenia zostávajú počas ich zachytenia v účtovníctve vo vlastnom kapitáli a do výsledku hospodárenia sa prenášajú až pri ich odúčtovaní.

Kategorizácia finančných nástrojov a na to nadväzujúce spôsoby ich oceňovania boli z IAS 39 prevzaté do národnej legislatívy SR od 1. 1. 2003. Európska únia ich prevzala až prijatím nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 1606/2002 o uplatňovaní medzinárodných účtovných štandardov, ktorým uzákonila používanie týchto štandardov pre vybrané účtovné jednotky v jej priestore. Pre ostatné účtovné jednotky zostávajú v platnosti smernice EÚ z oblasti účtovníctva, ktoré sa od uvedenej kategorizácie a oceňovania výrazne odlišujú.

Až do prepuknutia finančnej a hospodárskej krízy (do roku 2008) nespôsobovalo znenie IAS 39 v oblasti preceňovania finančných nástrojov cez výsledok hospodárenia v ekonomike účtovných jednotiek žiadne väčšie problémy. Ťažkosti nastali až v roku 2008 v dôsledku výrazných negatívnych výkyvov na finančnom trhu. Značný pokles reálnej hodnoty začal spôsobovať veľké straty, možným riešením bol iba okamžitý predaj týchto finančných aktív, čo však spravidla nebolo možné, keďže sa s nimi prestalo obchodovať.

Táto situácia si vynútila novelu IAS 39 v októbri 2008 (s použitím od 1. 7. 2008), ktorá umožnila vo výnimočných situáciách, za akú sa považovala aj kríza, reklasifikáciu finančných nástrojov z kategórie precenenia na reálnu hodnotu cez výsledok hospodárenia do kategórie na predaj, investícií do splatnosti, prípadne do úverov a pôžičiek.

Táto situácia zároveň poukázala na zraniteľnosť súčasného systému kategorizácie a oceňovania finančných nástrojov, následne sa začala pripravovať radikálna zmena tvorby nového štandardu k finančným nástrojom IFRS 9.

4. KLASIFIKÁCIA FINANČNÝCH NÁSTROJOV PODĽA IFRS 9

Hoci bol IAS 39 od prvého použitia v roku 2001 až do súčasnosti pravidelne novelizovaný, nikdy nedošlo k podstatnejšej zmene v jeho koncepcii. K tomu dochádza až teraz, keď ho má plne nahradit' nový štandard IFRS 9 Finančné nástroje [3]. IFRS 9 je dlhodobý projekt a rozpracúva sa v týchto troch etapách:

- klasifikácia a oceňovanie finančného majetku a finančných záväzkov,
- umorovaná hodnota a znehodnotenie finančného majetku,
- zabezpečovacie účtovníctvo.

V novembri 2009 vydala Rada pre medzinárodné účtovné štandardy (IASB) štandard IFRS 9 ako dokončenie prvej etapy nahradenia štandardu IAS 39 týmto novým štandardom, s povinným použitím od 1. 1. 2013, čo sa neskôr presunulo na neskorší termín od 1. 1. 2015, podobne ako aj ostatné etapy projektu. Kompetentné orgány EÚ ho však ešte nepotvrdili, zatiaľ nie je ani stanovený termín, kedy by k tomu malo prísť.

Prvá etapa už prijatá IASB rieši klasifikáciu a oceňovanie finančných aktív [2, str. 2 – 6]. Rozsah pôsobnosti je rovnaký ako pri IAS 39, čiže platí pre všetky finančné aktíva, ktoré v súčasnosti patria do IAS 39.

Oproti klasifikácii finančných aktív podľa IAS 39 prináša IFRS 9 tieto podstatné zmeny:

- úplne ruší uvedené štyri kategórie vrátane s nimi spojených pojmov a ocenení,
- pri následnom ocenení finančných aktív ich rozdeľuje na dve časti – oceňované v umorovanej hodnote a oceňované v reálnej hodnote,
- zachovala sa možnosť oceniť pri prvom zaúčtovaní akékoľvek finančné aktívum reálnou hodnotou (*fair value option*).

5. OCEŇOVANIE FINANČNÝCH NÁSTROJOV PODĽA IFRS 9

Pri prvotnom zachytení finančných aktív zostáva v platnosti ich oceňovanie v reálnej hodnote. Následné ocenenie finančných aktív sa podstatne mení, najskôr treba rozlíšiť, či ide o dlhový alebo kapitálový finančný nástroj.

5.1 Oceňovanie kapitálových finančných nástrojov podľa IFRS 9

Kapitálový nástroj sa podľa IFRS 9 vždy následne oceňuje reálnou hodnotou. Je však otázkou, kde sa budú evidovať oceňovacie rozdiely. Môžu sa zaevidovať do výsledku hospodárenia [2, str. 2],

- ak ide o kapitálový finančný nástroj určený na obchodovanie (tak ako podľa IAS 39),
- ak o tom účtovná jednotka rozhodne, keďže vo všetkých ostatných prípadoch okrem kapitálového finančného nástroja na obchodovanie zostáva na jej rozhodnutí, či sa zaevidujú do výsledku hospodárenia alebo do vlastného kapitálu, pričom dané rozhodnutie sa urobí pre každé finančné aktívum osobitne a je nezvratné.

Vo všetkých ostatných prípadoch sa oceňovacie rozdiely z následného ocenenia kapitálového

nástroja reálnou hodnotou zaevidujú do vlastného kapitálu.

Pri kapitálových nástrojoch je účtovná jednotka povinná podľa IFRS 7 Finančné nástroje: zverejňovanie uviesť v poznámkach k účtovnej závierke tieto informácie:

- ktoré kapitálové finančné nástroje boli zaradené do tých, ktoré sa oceňujú reálnou hodnotou so zaevidovaním oceňovacích rozdielov do vlastného kapitálu, ako aj dôvody, prečo tam boli zaradené,
- reálnu hodnotu jednotlivých kapitálových finančných nástrojov na konci účtovného obdobia,
- dividendy zaúčtované v priebehu účtovného obdobia oddelene pri tých nástrojoch, ktoré boli v jeho priebehu odúčtované, a oddelene pri tých nástrojoch, ktoré naďalej vlastní,
- pri odúčtovaných kapitálových finančných nástrojoch dôvody, prečo ich vyradila, ich reálnu hodnotu k dátumu ich odúčtovania a kumulovaný zisk alebo stratu z ich vyradenia.

5.2 Oceňovanie dlhových finančných nástrojov podľa IFRS 9

Ak je finančné aktívum dlhovým nástrojom, môže sa podľa IFRS 9 následne oceniť [2, str. 2]:

- umorovanou hodnotou alebo
- reálnou hodnotou so zaevidovaním oceňovacích rozdielov do výsledku hospodárenia.

Na rozdiel od ustanovení IAS 39 nie je možné finančné aktívum – dlhový nástroj následne oceniť reálnou hodnotou so zaevidovaním oceňovacích rozdielov do vlastného kapitálu, čo je jednou z podstatných zmien.

Následné ocenenie reálnou hodnotou sa použije vtedy, ak sa účtovná jednotka rozhodne využiť opciu na reálnu hodnotu (pri akceptovaní podmienok stanovených podobne ako v IAS 39), ako aj vtedy, ak nie sú splnené súčasne obidve tieto podmienky stanovené IFRS 9 pre ocenenie dlhového nástroja umorovanou hodnotou:

- účtovná jednotka drží finančné aktívum so zámerom inkasovať peňažné toky, ktoré z neho plynú, v zmysle tomu zodpovedajúceho ekonomického modelu,
- na základe dojednaných zmluvných podmienok ide pri peňažných tokoch, ktoré z neho plynú, výlučne o platbu istiny a úrokov z doteraz nesplatennej istiny, pričom úroky sú vyjadrením časovej hodnoty peňazí a kreditného rizika.

Test ekonomického modelu

Pri posudzovaní charakteru dlhového finančného aktíva sa najskôr urobí test ekonomického modelu [2, str. 3], pričom:

- test sa nerobí na úrovni jednotlivých finančných aktív,
- vychádza sa z toho, ako manažment riadi podnikanie, nie zo zámerov, ktoré má s konkrétnymi finančnými aktívami,
- klasifikácia sa spravidla neuskutočňuje ani na úrovni účtovnej jednotky ako celku, pretože tá má pre riadenie finančných aktív väčšinou viac ekonomických modelov súčasne.

Pojem ekonomického modelu sa v IFRS 9 použil prvýkrát, v implementačnej príručke sú uvedené niektoré prípady spolu s vysvetlením. Častým a typickým je portfólio dlhových cenných papierov so stanovenou splatnosťou istiny, z ktorej účtovná jednotka poberá vopred stanovené (fixnou alebo variabilnou sadzbou) úroky odrážajúce časovú hodnotu peňazí a kreditné riziko. Niekedy však môže dôjsť k pochybnostiam o charaktere modelu.

Účtovná jednotka síce môže držať finančné aktíva s cieľom inkasovať z nich zmluvné peňažné toky, model však môže obsahovať ďalšie skutočnosti, ktoré treba dôkladne posúdiť. Môže to byť:

- vopred stanovený predpoklad, že ak nastanú určité okolnosti (potreba peňazí na investičné výdavky, finančné aktívum už neplní limity stanovené stratégiou investovania apod.), dôjde k predaju finančných aktív. Napriek tomuto predpokladanému zámeru má model charakter ekonomického modelu inkasovania istiny a pravidelných peňažných tokov,
- vopred stanovený predpoklad, že ak sa vyskytnú prípady nesplácania, napr. pri úveroch, účtovná jednotka podnikne kroky na ich vymáhanie, prípadne sa bude usilovať zabezpečiť toto riziko adekvátnymi nástrojmi, napríklad úverovými swapmi. V danom prípade model vyhovuje, keďže nie je narušený základný predpoklad splatenia istiny a poberania pravidelných výnosových úrokov potrebných vlastností.

Predaj finančných aktív oceňovaných umorovanou hodnotou je možný, neplatí tu sankčné pravidlo (*tainting rule*) ako pri portfóliu držanom do splatnosti podľa IAS 39, predaje by však nemali byť príliš časté. V tom prípade by vznikla otázka, či bol model hodnotený správne a následne by ho bolo potrebné zmeniť.

Test vlastností peňažných tokov

Ak sa potvrdí, že cieľom príslušného ekonomického modelu je držať finančné aktíva s cieľom inkasovať pravidelné peňažné toky, je potrebné následne vykonať test vlastností peňažných tokov. Skúma sa, či pri nich ide výhradne o platbu istiny a úrokov z doteraz nesplatennej istiny, pričom úrok je protiplnením za časovú hodnotu peňazí a úverové riziko spojené s finančným aktívom. Nesmie obsahovať tzv. pákový efekt, ktorý posilňuje jeho variabilitu a nemá ekonomické vlastnosti úroku.

Implementačná príružka opäť ponúka príklady, pri ktorých dané vlastnosti peňažného toku zodpovedajú, resp. nezodpovedajú stanoveným kritériám. Klasickým príkladom vlastností, ktoré vyhovujú a zároveň sa vyskytujú pri dlhových nástrojoch najčastejšie, je okrem pevne stanovenej splatnosti dlhovej istiny fixná alebo premenlivá úroková sadzba. V praxi sa však môžu vyskytnúť aj iné prípady, pri ktorých môžu nastať pochybnosti, či vyhovujú alebo nevyhovujú kritériám stanoveným IFRS 9.

V implementačnej príručke môžeme nájsť tieto príklady finančných nástrojov, ktoré spĺňajú pod-

mienky potrebných vlastností peňažných tokov pre oceňovanie umorovanou hodnotou [2, str. 5]:

- platby istiny a úrokov sú viazané na index inflácie meny, v ktorej je dlhopis vydaný, indexácia neobsahuje „páku“,
- úrok je stanovený variabilnou úrokovou sadzbou, s presným termínom splatnosti istiny a úrokov; k termínu splatnosti úrokov má dlžník možnosť voľby trhovej úrokovej sadzby, ktorú pri výpočte úroku použije,
- dlhopis so stanoveným termínom splatnosti, úrok je naviazaný na variabilnú trhovú „cap“ sadzbu,
- finančný nástroj je pôžičkou s regresom, ktorá je zabezpečená kolaterálom a pod.

Pri všetkých uvedených prípadoch, napriek ich určitému špecifiku, nebola porušená zásada, že peňažný tok pozostáva z istiny a úrokov, ktoré sú protiplnením za časovú hodnotu peňazí a úverové riziko.

Implementačná príručka uvádza aj niektoré prípady, keď peňažné toky finančného nástroja potrebným vlastnostiam nezodpovedajú, napríklad [2, str. 6]:

- finančný nástroj je konvertibilným dlhopisom, teda dlhovým finančným nástrojom s možnosťou transformácie na kapitálový nástroj,
- finančný nástroj je úverom, ktorý je úročený inverznou pohyblivou úrokovou sadzbou, ktorá nezodpovedá časovej hodnote peňazí na finančnom trhu,
- večný dlhopis, ktorý nemá stanovenú splatnosť, emitent však môže kedykoľvek uplatniť svoju opciu na jeho spätné odkúpenie, pričom držiteľovi zaplatí jeho menovitú hodnotu a akumulovaný úrok,
- dlhopis s premenlivou sadzbou, výška úroku je viazaná na finančnú výkonnosť dlžníka a pod.

V uvedených prípadoch nebola splnená podmienka, že peňažným tokom je platba istiny a úroku, ktorý je protiplnením za časovú hodnotu peňazí a prípadné úverové riziko.

6. REKLASIFIKÁCIA FINANČNÝCH AKTÍV PODĽA IFRS 9

IFRS 9 pôvodne vo svojich zámeroch predpokladala, že po prvotnom zaradení finančných nástrojov z aspektu ich charakteru vzhľadom na príslušný ekonomický model a následný spôsob oceňovania nebude možná ich akákoľvek reklasifikácia. No v konečnej verzii od toho ustúpila a povoľuje reklasifikáciu v prípade, ak účtovná jednotka zmení svoj ekonomický model, čo však bude skôr ojedinelé. Implementačná príručka opäť uvádza príklady možných dôvodov na zmenu, prípadne kedy k tejto zmene napriek určitým zmeneným okolnostiam nemôže prísť. Sú to napríklad tieto situácie [2, str. 12]:

- Účtovná jednotka má portfólio úverov na obchodovanie, ktoré preceňuje reálnou hodnotou cez výsledok hospodárenia. Kúpi inú účtovnú jednotku, ktorá drží úvery v značnom objeme s cieľom poberať ich pravidelný úrokový výnos. Preto dôjde ku zmene modelu a svoje pôvodne

portfólio obchodných úverov zmení na úvery s cieľom pravidelného výnosu.

- Účtovná jednotka, ktorá poskytovala hypotekárne úvery, sa rozhodla tento produkt zrušiť a ich portfólio dala na trh, čím došlo ku zmene ekonomického modelu.
- Účtovná jednotka prehodnotí svoje pôvodné zámery s konkrétnymi finančnými aktívami, čo samo osebe nie je dôvodom na zmenu ekonomického modelu, hoci by boli podnetom aj zásadné zmeny na trhu (i napriek tomu, že pre dané aktívum by trh prestal existovať).

Ak dôjde ku zmene ekonomického modelu, musia sa preklasifikovať všetky finančné aktíva, na ktoré mala táto zmena dosah, pričom môžu nastať tieto dva prípady:

- finančné aktíva oceňované umorovanou hodnotou sa prevedú do kategórie oceňovanej reálnou hodnotou – ku dňu prevodu sa účtovná hodnota daná ich umorovanou hodnotou prepočíta na reálnu hodnotu, prípadný rozdiel sa vykáže do výsledku hospodárenia a v takto stanovenej reálnej hodnote sa prvotne zachytia v novej kategórii,
- finančné aktíva oceňované v reálnej hodnote sa prevedú do kategórie oceňovanej umorovanou hodnotou – ich reálna hodnota sa stane účtovnou hodnotou pri ich prvotnom zachytení v kategórii oceňovanej umorovanou hodnotou.

Reklasifikácie sa nebudú účtovať späť, ale prospektívne, od dátumu reklasifikácie, t. j. od prvého dňa účtovného obdobia, ktoré nasleduje po zmene ekonomického modelu. Keďže ide o podstatnú zmenu, IFRS 9 v súvislosti s tým požaduje, aby sa v poznámkach účtovnej závierky zverejnil dátum reklasifikácie a sumy prevedené medzi kategóriami, ako aj dôvod, prečo k reklasifikácii došlo.

Ak dôjde k prevodu z kategórie finančných nástrojov oceňovaných reálnou hodnotou do kategórie finančných nástrojov oceňovaných umorovanou hodnotou, musia sa v poznámkach zverejniť doplňujúce informácie, ktoré obsahujú ich reálnu hodnotu k termínu účtovnej závierky a rozdiel v porovnaní s ich reálnou hodnotou na začiatku účtovného obdobia, ako aj dosah do nákladov a výnosov, ktorý by nastal, ak by k reklasifikácii nedošlo.

7. KLASIFIKÁCIA A OCEŇOVANIE FINANČNÝCH ZÁVÄZKOV PODĽA IFRS 9

Oblasť finančných záväzkov je z hľadiska klasifikácie a oceňovania menej náročná ako oblasť finančných aktív [3]. Podľa IAS 39 sú iba dve kategórie finančných záväzkov – tie, ktoré sa oceňujú v reálnej hodnote cez výsledok hospodárenia (deriváty, záväzky z krátko predaja a záväzky zaradené s použitím opcie na reálnu hodnotu), a všetky ostatné, ktorých je väčšina, sú oceňované v umorovanej hodnote.

Podobne aj podľa IFRS 9 sa prevažná časť finančných záväzkov bude oceňovať v umorovanej hodnote, v reálnej hodnote iba tie, ktoré sa držia na obchodovanie. Štandard obsahuje limitovanú možnosť určiť finančný záväzok ako oceňovaný reálnou hodnotou cez výsledok hospodárenia.

Hlavnou zmenou bude povinnosť účtovnej jednotky vykázať efekty zmien vlastného úverového rizika finančných záväzkov ocenených v reálnej hodnote s dosahom nie cez výsledok hospodárenia, ale do vlastného kapitálu.

8. PRECHOD Z IAS 39 NA IFRS 9 A JEHO PRAKTICKÝ DOSAH

IFRS 9 stanovuje pravidlá prechodu z IAS 39 na IFRS 9 takto [1, 3]:

- predpokladaný termín povinného použitia je od 1. 1. 2015,
- dobrovoľné použitie je možné aj pred týmto termínom, pre krajiny EÚ však až po schválení orgánmi EÚ,
- IFRS 9 sa bude uplatňovať spätne, rozhodnutie o zatriedení a ocenení finančných nástrojov umorovanou alebo reálnou hodnotou sa bude viazať iba na tie finančné nástroje, ktoré sú uvedené vo výkaze finančnej pozície (v súvahe) s ohľadom na skutočnosti k dátumu prvej aplikácie štandardu,
- posúdi sa, ktoré finančné aktívum je zaradené na obchodovanie, no k termínu prvej aplikácie štandardu ho bude možné preklasifikovať na aktívum oceňované v umorovanej hodnote a naopak,
- IFRS 9 sa nebude aplikovať na tie finančné nástroje, ktoré boli odúčtované pred jeho prvou aplikáciou.

Pri zvažovaní možných praktických dosahov prechodu sa zameriame na oblasť bánk, kde je objem finančných aktív najvyšší. Ak vezmeme do úvahy štruktúru finančných aktív, prevažnú časť v nej tvoria dlhové finančné nástroje – poskytnuté úvery a nakúpené dlhopisy. Iba malú časť tvoria majetkové cenné papiere alebo úvery na obchodovanie.

Podľa IAS 39 je väčšina dlhových finančných nástrojov začlenená buď do kategórie držané do splatnosti (dlhové cenné papiere), alebo do kategórie úvery a pôžičky (poskytnuté úvery a pôžičky) a je oceňovaná umorovanou hodnotou.

Pri prechode na IFRS 9 by väčšina z nich mala zostať ocenená umorovanou hodnotou, pretože budú vo väčšine prípadov vyhovovať ekonomickému modelu poberania pravidelných peňažných tokov, pozostávajúcich z istiny a úroku, ktorý predstavuje časovú hodnotu peňazí a úverové riziko, hoci pôvodné názvy jednotlivých kategórií stanovené IAS 39 sa už nebudú používať.

Otázna bude časť dlhových finančných nástrojov – dlhopisov zaradených podľa IAS 39 do kategórie na predaj, ktoré boli preceňované na reálnu hodnotu so zaevidovaním do vlastného kapitálu. Takýto postup podľa IFRS 9 už nebude možný. Buď sa zaradia do dlhových finančných nástrojov, ktoré sú oceňované umorovanou hodnotou, alebo sa budú naďalej preceňovať na reálnu hodnotu, ale so zaevidovaním do výsledku hospodárenia. Podstatné je, ktorému ekonomickému modelu budú vyhovovať.

Pokiaľ ide o kapitálové finančné nástroje, podľa IFRS 9 sa možno rozhodnúť, či sa oceňovacie

rozdiely zo zmeny reálnej hodnoty budú evidovať do výsledku hospodárenia alebo do vlastného kapitálu. Avšak okrem tých, ktoré sú určené na obchodovanie, a tých, pri ktorých sa použije opcia na reálnu hodnotu – tie musia byť precenené cez výsledok hospodárenia.

Podstatná zmena teda spočíva v tom, že pri kapitálových finančných nástrojoch, ktoré sú podľa IAS 39 zaradené na predaj a preceňované do vlastného kapitálu, je podľa IFRS 9 možné rozhodnúť, či sa oceňovacie rozdiely plynúce z reálnej hodnoty zaevidujú do výsledku hospodárenia alebo do vlastného kapitálu.

Napokon netreba zabúdať na fakt, že prechod z IAS 39 na IFRS 9 vyvolá zmeny v technickej stránke spracovania, čiže:

- účtovné jednotky budú musieť preukázať, prečo boli jednotlivé finančné aktíva zaradené do príslušného ekonomického modelu,
- zmeny sa premietnu do účtovných systémov – interných účtovných predpisov, účtovného rozvrhu, programového zabezpečenia apod.

Zmenené pravidlá v oblasti finančných nástrojov v zmysle IFRS 9 môžu výrazne ovplyvniť ekonomiku spoločnosti, čo závisí najmä od objemu finančných nástrojov, ale aj od ich štruktúry. Preto treba dôkladne zvážiť, najmä v oblastiach variantného prístupu a vlastných rozhodnutí, začlenenie a následné ocenenie finančných nástrojov, prípadne považovať nad zmenami v oblasti súčasnej stratégie tvorby ich portfólií.

9. MALÝ OTÁZNIK NA ZÁVER

Hoci klasifikácia a oceňovanie finančných nástrojov podľa IFRS 9 (tak, ako sme o nich písali v tomto príspevku) boli schválené IASB už koncom roka 2009, Európska únia ich zatiaľ neschválila a termín ich schválenia nie je známy. Je možné, že znenie IFRS 9 sa do konečného schválenia ešte pozmení.

Poukazuje na to aj fakt, že v súčasnosti IASB už vydal návrh doplnku k štandardu IFRS 9, v ktorom rozširuje pôvodné dve portfóliá finančných aktív o ďalšie, ktoré by sa malo oceňovať v reálnej hodnote cez ostatné položky komplexného hospodárskeho výsledku (do vlastného kapitálu). Aktíva držané v tomto portfóliu by mali spĺňať obidve podmienky určené pre model; mali by byť držané jednak na účely získania výnosu z rozdielu cien, ale aj na účely získania zmluvného peňažného toku.

To znamená, že pôvodný zámer IFRS 9, aby sa rozdiely v reálnej hodnote pri dlhových finančných nástrojoch neúčtovali do vlastných zdrojov tento návrh neguje. Oceňovacie rozdiely vyplývajúce zo zmeny reálnej hodnoty by sa mali účtovať cez ostatné položky komplexného hospodárskeho výsledku (do vlastného kapitálu), znehodnotenie a úroky by sa mali účtovať cez výsledok hospodárenia.

Návrh doplnku rada IASB zdôvodňuje jednak námietkami a skúsenosťami používateľov štandardu, ako aj snahou priblížiť sa k americkým štandardom (US GAAP).

Použitá literatúra:

1. DVORÁK, V.: *IFRS 9 – Klasifikace a oceňování*, KPMG Česká republika, s.r.o., Praha 2010, 14 str., www.kpmg.cz.
2. ERNST & YONG: *IFRS 9 – IASB vydala první část standardu nahrazujícího IAS 39*, Mimořádné vydání IFRS newsletteru – číslo 60/listopad 2009, Praha 2009, 19 str., www.ey.com/cz.
3. International Accounting Standards Board: *International Financial Reporting Standard 9*, London 2009.
4. JÍLEK, J., SVOBODOVÁ, J.: *Účetnictví bank a finančních institucí*, GRADA Publishing, a.s., Praha 2005, 588 str., ISBN 80-247-1237-7.
5. PETRÁNOŠOVÁ, B.: *Bankovní management*, Masarykova univerzita v Brně – ESF, Brno 2004, 124 str., ISBN 80-210-3481-5.
6. SVITEK, M.: *Finančné nástroje podľa IFRS/IAS*, Iura Edition, spol. s r.o., Bratislava 2008, 339 str., ISBN 978-80-8078-188-0.
7. TUMPACH, M.: *Medzinárodné štandardy na zostavenie účtovnej závierky IFRS/IAS*, Iura Edition, spol. s r.o., Bratislava 2006, 470 str., ISBN 80-8078-072-2.
8. www.iasb.org.